A hit tisztaságának alapja

Egyházkerületi Presbiteri Konferencia, Nagyvárad, 2016. augusztus 27.

„*Mert más alapot senki sem vethet a meglévőn kívül, aki Jézus Krisztus*”
(1Kor 3,11)

A Magyar Református Egyház a 21. században a lehetőségek évszázadába lépett be. A reformáció félévezredes évfordulója, melynek most már küszöbén állunk felpezsdítette a református egyház teológiai értékeinek, kincseinek újbóli felfedezését. A jubileumi Kálvin-emlékévek hozadéka, hogy a Parókiális könyvtár sorozatban Anyaszentegyházunk a teljes Kálvin-életművet elérhetővé kívánja tenni; fő művét, az Institúciót már meg is jelentették új fordításban;[1] a Heidelbergi Káté szintén új fordításban érhető el már három éve,[2] sőt, egy nagyszerű magyarázat is kiadásra került hozzá,[3] az idei esztendőben pedig a II. Helvét Hitvallást kaphatjuk kézbe új fordításban. Megannyi érték, szellemi gazdagság, mely lelki gyümölcstermést eredményezhet, ha élünk velük. A mostani idők azonban nem kedveznek az olvasók megmutatkozásában. Általános gyakorlat, hogy ha a kezünkbe kerül egy vaskosabb kötet, teológiai szakirodalom, akkor kétszer is meggondoljuk, hogy elkezdjük olvasni, vagy sem.

A Szentírás mellett, ha másik két fontos klasszikus művet kellene megnevezni, hogy a gyülekezetekben melyek a legismertebbek, akkor az énekeskönyvet és a Heidelbergi Kátét lehetne említeni. Azért veszem az énekeskönyv mellé a Kátét, és nem valamelyik imádságoskönyvet, mert a Káté, ha kényszerűségből is, de minden fiatal kezében megfordul, és valahányszor konfirmációra kerül sor, a gyülekezet is a fogadalmat tévő ifjakkal együtt ismétli a Káté szövegét, újra és újra.

Egyházunk másik hitvallási irata, a II. Helvét Hitvallás melynek 450-ik évfordulóját ünnepeljük idén, nem tartozik a jól ismert művek közé. Talán nem túlzás azt állítani, hogy a HK mellett egyre inkább mellőzött szerep jutott neki. Magyarázatokat se találunk sokat hozzá, mint a HK esetében. Mindmáig egyedülálló munka néhai Tőkés István kétkötetes műve,[4] amely közel ötven éve referenciaértékkel bír a szakirodalomban, és egyedülálló abból a

---

[1] Kálvin János: *Institucio Christianae Religionis. A keresztyén vallás rendszere 1559*. Fordította: Buzogány Dezső. Kálvin Kiadó, Budapest, 2014.
[2] *Heidelbergi Káté*. Szerkesztette a Magyar Református Egyház generális Konventjének kátészerkesztő bizottsága. Kálvin Kiadó, Budapest, 2013.
[3] Ifj. Dr. Fekete Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata. Hálaadásra vezető vigasztalás 129 kérdés-feleletben.* Kálvin kiadó, Budapest, 2013.
[4] Tőkés István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*. Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad, 2006.

szempontból is, hogy a benne található magyarázatokat tulajdonképpen magától a Helvét Hitvallás szerzőjétől, Bullinger Henriktől kapjuk. Mivel e munka 1968-ban jelent meg, örvendetes tény, hogy a Királyhágómelléki Református Egyházkerület 2006-ban másodjára is megjelentette, átdolgozott és bővített változatban. Ha a II. HH szeretnénk tájékozódni, nagy segítségünkre lehet ez a mű.

Feltételezem, hogy akik előadásom szép címét megfogalmazták gondoltak úgy a II. HH múltbeli, történelmi jelentőségére, mint jelenkori fontosságára, és a református egyház jövőjének szempontjaira is. A 16. századra az európai keresztyénségben a hitéletet olyan megalapozatlan dogmák, fals képzetek, tévtanítások tarkították, amelyben ember kellett legyen a talpán, aki el tudott igazodni. A hit tisztáságát látták elveszni a reformátorok, akik az Ige-központúság fókuszában fogalmazták meg hitvallási téziseiket; így Bullinger Henrik svájci lelkipásztor is.

A HK 21. kérdése így hangzik: *Mi az igaz hit?* - mely megfogalmazás azt engedi sejtetni, hogy a tudós heidelbergi professzorok tisztában voltak azzal, hogy van *hamis hit* is. „*Mivel pedig a hitnek ugyanaz a Lelke van bennünk, ahogyan meg van írva: Hittem, azért szóltam, mi is hiszünk, és azért szólunk*.” (2Kor 4, 13). Reformátoraink olyan lelki világosságot gyújtottak, melynek fénye hol erőssebben, hol halványabban, de napjainkig világít.

Hite mindenkinek van – szoktuk mondani, és ebben a kijelentésben az az igazság rejtőzik, hogy még az Isten-tagadóknak, az ateistáknak is van hite: abban hisznek, hogy nincs Isten, s ilyen értelemben vallásosak is, bármennyire szeretik magukat valláson kívüliekként aposztrofálni.

A hit tehát önmagában még nem elég, és ezen a ponton kapcsolódik össze egyházunk történelmi múltja jelen korunkkal - ahogyan Bullinger Henrik, és a hozzá hasonló Istentől kiválasztott reformátorok felismerték: a hit tisztasága felett éberen kell őrködni. Ezt természetesen vallották és vallják az egyetemes keresztyénség sokféle irányzatában, felekezetében, vagyis magával a gondolattal nem vagyunk egyedül, a gyakorlati megvalósítás terén azonban időről időre fogyatkozások mutatkoznak. Talán éppen a mi korunkban fogjuk újra felismerni református mivoltunkból fakadó állandó feladatunkat: megújulni, az evangélium szerint. Ahogy erre Eberhard Bush *Református* c. könyvecskéjében mutat rá, a református szó azt jelenti: megújult, de nem azt jelenti, hogy modernizált, haladó szellemiségű, igazodó a változó korokhoz és helyzetekhez. *„… elsődlegesen nem a megváltozott, új körülményekhez alkalmazkodásról van szó. Református lényegében annyit*

jelent: adott esetben megváltozott körülmények között, újra visszatérni Isten Igéjéhez, úgy, ahogy Isten azt a Szentírásban kijelenti.”[5]

Minden hitvallásnak, így a II. HH is csak akkor van létjogosultsága, ha a teljes Szentírásra, mint Isten Igéjére mutat, és annak abszolút tekintélyét elismeri. Ezzel megtanít bennünket is, a mindenkori helyes viszonyulásra, hogy miként kell kezelnünk e kettőt: Szentírás, hitvallás. „*A hit tehát hallásból van, a hallás pedig Krisztus beszéde által*” (Róm 10, 17). A II. HH megfelel ennek a kritériumnak, tekintélyét nem a reformáció mozgalmából veszi, nem a történelmi múltból, hanem a Szentírásból, úgy, hogy közben mindvégig arra mutat, ahhoz vezet, abban igazít el. Szerzője alázatossága a mindenkori református, hívő, hitvalló embert is erre tanítja, a már sokat idézett, közismert megfogalmazással: „*Mindenki előtt pedig ünnepélyesen kijelentjük, hogy mindig nagyon készek vagyunk […] akik Isten igéjéből jobbra tanítanának, köszönetünk nyilvánításával engedni, és hozzájuk igazodni az Úrban, akinek dicséret és dicsőség.*”[6]

A hit tisztaságának alapja tehát a református keresztyén ember Krisztushoz való igazodása – mindenben! Az egyedüli alap csakis Jézus Krisztus lehet – egyetlen biztos viszonyulási pont, amely minden mást felülír. „*Ezért ha valaki Krisztusban van, új teremtés az: a régi elmúlt, és íme: új jött létre.*” (2Kor 5, 17). Hitvallásaink, így a II HH is az egyház reformációjának áldott eszköze volt, és az is lehet. Ennek a hitvallásnak a célja ugyanis nem új egyház, vagy felekezet alapítása volt a célja, és nem is a régit akarta renoválni, hanem a hit tisztaságát kívánta őrizni, Isten kegyelméből, az Ő jelenléte által.[7] Mi sem áll távolabb e hitvallás szerzőjétől, hogy a Szentírás *mellé* még mást is adjon pluszba. Épp ellenkezőleg: célja, hogy megtanítson bennünket a Szentírás igazságaira, vagyis ilyen értelemben nem a Szentírás vezet el minket a hitvallás tanulmányozására, hanem fordítva: a hitvallások tanulmányozásának egyenes következménye kell legyen a Szentírással való rendszeres élés. Csak annak a hitvallásnak van létjogosultsága, amelyen keresztül Krisztust ismerjük meg, és nem valami mást.

Ezen a ponton had szólaljon meg maga a hitvallás, és beszéljen arról, hogy mi a hit?

„*A keresztyén hit ugyanis nem vélekedés vagy emberi elhitetés, hanem szilárd bizalom és világos és állandó lelki igenlés, általában Isten igazságának úgy, amint az a Szentírásban és az apostoli hitvallásban elő van adva, sőt magának Istennek, a legfőbb jónak, de különösen az isteni ígéretnek és Krisztusnak, minden ígéret beteljesülésének a legbizonyosabb*

[5] Eberhard Bush: *Református. Egy felekezet arculata*. Kálvin kiadó, Budapest, 2008. 12 old.
[6] A Magyarországi Református Egyház Hitvallási Iratai. A Heidelbergi Káté. A Második Helvét Hitvallás. Kálvin kiadó, Budapest, 1996. 115-116 old.
[7] Eberhard Bush: *Református. Egy felekezet arculata*. Kálvin kiadó, Budapest, 2008. 13 old.

*megragadása.(**A hit Isten ajándéka**.) Ez a hit pedig tisztára az Isten ajándéka, mert egyedül Isten adja azt a maga kegyelméből az ő kiválasztottainak akkor, amikor akarja, annak, akinek akarja és amennyit akar, mégpedig a Szentlélek által az evangélium hirdetése és a hívő imádság révén. (**A hit növekedése**.) ennek a hitnek megvan a maga sajátos növekedése is és hogyha ezt a növekedést nem az Isten adná, nem mondták volna az apostolok: Uram, növeljed a mi hitünket! (Luk 17, 5).*"[8]

A középkor végéig a „történeti hit" (fides historica) a kijelentés történetiségével kapcsolatosan nem jelentett mást, mint hogy annak megtörténtét kell elhinni, amiről a Biblia tudósít. Nagy Barna egykori sárospataki professzor arra hívta fel a figyelmet, hogy „*Luther és Kálvin egyaránt fáradhatatlanul küzdenek a holt történeti hit (fides historica mortua) ellen, amely puszta elhívése, semleges tudomásulvétele vagy elméleti elismerése annak, hogy van Isten. Ilyen hitük még az ördögöknek is van (vő. Jak 2, 19). Azzal, hogy elhiszem, hogy van Isten; hogy igaz az, ami a Szentírásban van; azzal, hogy elhiszem és igaznak tartom, amit az egyház tanít, még nem lettem hívő ember. […] Ezzel szemben az igazi beleegyezésé nem holt történelmi hit, inkább a szívre, mint az észre, és inkább az érzelemre, mint a belátásra tartozik (vö. Kálvin: Institucio III.2.8.), s nem egyéb, mint az a hitbeli engedelmesség, amellyel Isten kijelentett igazsága iránt tartozunk. […] A hitben az egész ember, nemcsak elméje, hanem érzelmi, indulati világa és akarata is Isten uralma alá kerül és engedelmességre hajlik. […] A református hit Szentírás-hit. […] Az engedelmességnek ez az egész Szentírást respektáló magatartása annyira jellemző a református teológiára és hitvallásainkra, hogy e nélkül lehetetlen azokat megérteni.*"[9]

Ezzel kapcsolatosan ifj. Fekete Károly pedig így fogalmaz: *„… csonka az a hit, amely csak az észt, vagy csak az érzelmet, vagy csak az akaratot foglalkoztatja. Bizalom nélkül a hit rideg ismerete, tudnivaló és adathalmaz lenne, amelyből hiányzik a személyes kapcsolat az élet Urával. Isten igéjének ismerete nélkül szubjektív csapongás és rajongás maradna csupán a hit, és hiányozna belőle a józanság.*" [10] Jó példa erre Naámán esete: információt kap egy kislánytól, hogy van egy ember, aki tud segíteni a baján, ezt elismeri. Ez az ismeret. Mivel elindul, ezzel igaznak is tartja ezt, de bizalma már nincs Elizeushoz, nem akar ráhagyatkozni. A próféta viszont azt mondja, hogy ez bizalom nélkül nem megy.

---

[8] A Magyarországi Református Egyház Hitvallási Iratai. A Heidelbergi Káté. A Második Helvét Hitvallás. Kálvin kiadó, Budapest, 1996. 152 old.

[9] Nagy Barna: *A hit a református egyházban*. In: *A hit. Tíz előadás*. Sajtó alá rendezte: dr. Mátyás Ernő. Sárospataki füzetek 1. Szám Sárospatak, 1938 29-31 old.

[10] Ifj. Dr. Fekete Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata. Hálaadásra vezető vigasztalás 129 kérdés-feleletben.* Kálvin kiadó, Budapest, 2013. 101 old.

A hit tisztaságát minden keresztyén református embernek őriznie kell, különösen a presbitereknek. A hitvallás kapcsolódási pont az egyén és a gyülekezet között. Segít felekezeti identitásunk megőrzésében, tulajdonképpen önmeghatározás, arra kapunk belőle választ, hogy a Szentírás alapján mi a hitünk tárgya, alapja, hogy hová és kihez tartozunk. Ez az önmeghatározás nem ellentéte a felekezetek közötti párbeszédnek, az ökumenikus kapcsolatoknak, hanem épp ellenkezőleg, az a biztos kiindulási pont, ahol az egyén tisztázza először a maga számára, hogy kicsoda ő, és mit képvisel. Minden párbeszéd elsekélyesedik ott, ahol az egyik fél minden alap nélkül, mint egy a levegőbe beszél, tartalmatlanul. Eberhard Bush ezt így fogalmazza meg: *„A reformátusoknak, ha másokkal kerülnek kapcsolatba, tudniuk kell, hogy ők kicsodák, és ezt a többieknek is tudomására kell hozniuk. A reformátusoknak erre képesnek kell lenniük nem azért, hogy elhatárolódjanak másoktól, hanem hogy meg tudják magukat értetni. Ez a felekezet kezdettől fogva nyitott volt az ökumenikus eszmecserére és a testvéri közösségre másokkal…”* [11] Vagyis felekezeti identitásunknak nem célja a széthúzás, a viszálykodás, a konfliktusok gerjesztése, hanem ahogy ezt 1549-ben a ***Consensus Tigurinus***-ban megfogalmazták, meg kell maradni testvéri közösségben. Kicsit korábban, 1529-ben, a ***15 Marburgi Cikkely***ben azt mondták ki a reformátorok, hogy az, amiben két fél egyetért, az sokkal több és sokkal fontosabb, mint amiben nem egyezik a felfogásuk, ezért nincs okunk az elkülönülésre, van viszont okunk a folyamatos eszmecserére.

Az eddig elmondottakból következik, hogy a hitvallás célja a közösség; összekapcsol embereket, akik ugyanazon a felfogáson vannak a hit alapjait illetően. *„A hitvallás akkor tölti be feladatát, ha eligazítást ad a Szentírás tanításában: lépésről lépésre vezet, de nem válik bibliapótlóvá; ha erősíti az egy hiten lévők összetartozás-tudatát, és emlékeztet: az egyház tagja nem légüres térben él, hanem a régen éltek és a ma élők azonos hitvallása összeköti a nemzedékeket és a kortársakat az előző és a következő korokkal és a mellettük lévőkkel; ha megőrzi a tiszta tanítást a Bibliának ellentmondó tévtanokkal szemben; ha válaszhoz segít az új helyzetek kihívásai közben.”*[12] Az Ef 4, 4-6-ban ezt olvassuk: *„Egy a test, és egy a Lélek, aminthogy egy reménységre kaptatok elhívást is; egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség, egy az Istene és Atyja mindenkinek; ő van mindenek felett és mindenek által és mindenekben.*”

A II Helvét Hitvallást gyakran jellemzik úgy, hogy sok benne a polémia, ennek magyarázata pedig az, hogy egy olyan korban íródott, amikor élesen meg kellett

[11] Eberhard Bush: *Református. Egy felekezet arculata*. Kálvin kiadó, Budapest, 2008. 5-6 old.
[12] Ifj. Dr. Fekete Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata. Hálaadásra vezető vigasztalás 129 kérdés-feleletben.* Kálvin kiadó, Budapest, 2013. 105 old.

különböztetnie magát a reformációnak minden más irányzattól, valamint tisztáznia kellett követői előtt azt, hogy melyek azok a sarokpontok, amelyekben a Szentírás másként tanít, mint ahogy addig azt az egyház tette. Bullinger Henrik ezt a megkülönböztetést olyan alapossággal végezte el, hogy az egyház addigi egész története során jelentkező összes korábbi tévtanítástól, tévtanítótól elhatárolja a református felfogást. Ezeket eretnekségeknek nevezi, és minden fejezet végén a hitvallásban az adott témához kapcsolódóan megtaláljuk. Mindebből arra a következtetésre is juthatunk, hogy a II HH egyfajta radikális, harcias hangnemet üt meg.

Meglátásom szerint ennek a polemikus hangvételnek ma már egészen más funkcióját vehetjük észre: a hitvallás nemcsak azt mondja meg, hogy mi a hit tisztaságának alapja, hanem azt is, mi nem. Melyek azok a tévtanítások, amelyeknek nagy része mind a mai napig valamilyen formában tovább él, melyek azok a tévhitek, amelyek nem keverhetőek össze a tiszta evangéliummal. Ebben egészen biztosan eltér a HK, mert pontosan nevén nevezi azokat a konkrét, még ma is aktuális dolgokat, amelyeknek nincs helye a Jézus Krisztus nevét valló evangéliumi egyházban! A II HH tehát alapos eligazítást és tájékozódási pontot nyújt abban, hogy hitünk tisztasága miképpen maradhat meg a tévtanításokkal szemben.

Hitvallásainkhoz való ragaszkodásunk nem bezárkózást, vagy a világtól való elzárkózást jelent. Épp ellenkezőleg! Nyitottak kell legyünk a Szentlélek útmutatásának elfogadására, hogy Isten itt és most, hogyan és hol akar a maga szolgálatára használni. Hitvallásaink tiszteletének célja nem a restauráció, hanem felszabadulás a Krisztusról való bizonyságtételre, azaz a hit tisztaságának alapja nem abban fog megmutatkozni, hogy mennyire tudjuk idézni 16. századi hitvallásainkat, hanem mennyire válunk alkalmasakká a hit önálló megvallására. Nem vezérelhet bennünket valamiféle romantikus nosztalgia a régi szép idők iránt – mint az némelykor előfordul a keresztyénségen belül valamely idealisztikusnak vélt korszak iránti vágyakozásban, hanem azt a pozitív hozadékát kell észrevegyük hitvallásainknak, hogy megóvnak bennünket a szükségtelen önkényeskedéstől, amelynek semmi köze a keresztyén szabadsághoz, és amely azzal a veszéllyel fenyeget, hogy mindenki azt hisz, amit akar.

„*Egy igazi hitvallásban az egyház nem önmagáért vallja meg hitét, nem azért, mert felekezeti értelemben akar református lenni. Református egyházként azt vallja meg, hogy Isten egyháza Jézus Krisztusban, a Szentírás mértéke szerint, s ezzel azt, hogy az egyetemes egyház tagja*”. [13]

[13] Eberhard Bush: *Református. Egy felekezet arculata*. Kálvin kiadó, Budapest, 2008. 35 old.